

létesített, újjított, alakított Gyimesközéplokon. A plébánia előtt parkot, benne II. János Pál pápa Krakkóból ajándékozott ércszobrával, a templom mögött ravatalozót építtetett, a plébánia és a templom között felállította a világháborúk halottaira emlékező Hősök Emlékművét és létrehozta a Szent György nevére keresztelt Ifjúsági Házat. Visszaigényelte az egyházközség régi iskoláját és megszervezte a felújítását. Sok diákja az ő anyagi, erkölcsi, szellemi támogatásával folytathatott középiskolai, főiskolai és egyetemi tanulmányokat.

Bodó György plébános úr 2018. január 11-én, több hónapos betegeskedés után visszaadta lelkét teremtetőjének. Utóda Málnási Demeter, korábban Kostekek plébánosa lett, akit – mivel Kostekeken továbbra is ellátja szolgálatát – a Gyimesfelsőlokon élő Berszán Lajos tb. kanonok segít munkájában.

Szilveszter Imre

Gyimesbükk „átmeneti” állapota

Hogy megérthessük Gyimesbükk és a Gyimesbükkön élő magyarok helyzetét, látnunk kell, hogy itt csángónak lenni tulajdonképpen a magyarból a románba való *átmenet állapota*. Még akkor is így van, ha ez a megállapítás nem minden gyimesbükki, hanem inkább a moldvai csángó magyarokra érvényes. De hiszen csaknem hetven esztendeje már mi is „*moldvai csángó*”-k vagyunk.

Vizsgáljuk meg, hogy melyek azok a tényezők, amelyek ebbe az állapotba sodorták a gyimesbükki csángókat. A völgy benépesülésekor, a XVIII. század során Csíkból jöttek a székelyek, Moldvából a gyengébb magyarságtudattal rendelkező csángómagyarok és románok. Ezek az emberek egészen az első világháborúig békében éltek egymás mellett, segítették egymást, ha a szükség úgy hozta, egymás nyelvét is beszélték, egymás hagyományából merítettek, mert egyformán védtelenek és kiszolgáltatottak voltak a természet és a társadalom mostoha viszonyainak. Együtt voltak tehát jóban-rosszban egészen addig, amíg a határokat el nem kezdték mozgatni a fejük fölött és hol a magyar, hol a román hatóságok el nem kezdték kérdegetni őket hovatartozásukról, vagy ami még rosszabb: elő nem írták nekik, hogy minek vallják – esetenként hazudják – magukat. Kényes helyzet elé állították őket, mert annyira összekeveredett itt a világ, hogy erre nagyon nehéz volt egyértelmű választ adni. Egy családon belül is volt, aki magyarnak és római katolikusnak érezte magát, míg társa románként és ortodoxnak, de volt olyan is, aki román katolikusnak. Ismerek olyan családot Gyimesbükkön, amelyben az apa ortodox, a román ortodox pópa jár hozzá, a felesége magyar római katolikus, a gyermekük pedig római katolikus, magyar érzelmű ember, aki a gyermekeit is magyar tannyelvű iskolába adta. De az is előfordul, hogy annak a gyermeke, aki keményen bizonygatja, hogy ő román, egy hangot sem tud románul. Tudni kell azt is, hogy például Csügésben, Palánkán vagy Kostekeken, akárcsak a moldvai csángó falvakban, csak román nyelven szolgáló római katolikus templom van, amely azonban vasárnaponként zsúfolásig megtelik hívekkel.

Ez a sajátos állapot aztán sokszor családi tragédiákhoz vezetett. Megtörtént például, hogy a római katolikus magyar fiatalember, akit tiltottak szerelmétől, a görögkatolikus származású ortodox lánytól, bánatában felakasztotta magát. Ezért, ha megkérdezzük a Gyimesbükkön élőktől, hogy milyen nemzetiségűek, sokan azt fogják válaszolni, hogy ők

se nem románok, se nem magyarok, hanem *csángók*. Mondják mindezt azért, mert nem akarnak megsérteni senkit sem. A XX. század derekán még nem ez volt a helyzet, de a kettős ide-oda csatolás óta eltelt két emberöltő elég volt ahhoz, hogy ebbe az állapotba kerüljenek a gyimesbükki magyarok.

Változó történelmünk során, Gyimesbükkön is, mint egész Erdélyben, sokan megtapasztalták, mit jelent megaláztatottan élni, és sem a román, sem a magyar hatalomnak meg nem felelni. Nehogy azt higgye valaki, hogy a magyar hatóságok, a „*kicsi magyar világ*” négy éve alatt, a bécsi döntés után, megnyerték a gyimesiek tetszését. Bizony, sokszor megalázták, lenézték a gyimesi csángót. A magyar katonák és hivatalnokok közül sokan durvák voltak a csángókkal, a férfiakat kényszermunkára küldték, fenéken rugdosták, és amikor közeledett a front, sokat közülük deportáltak, mert nem bíztak meg bennük. Nagyképűségükkel, pökhendi viselkedésükkel gyűlöletet keltettek maguk iránt, amit a mai napig nem tud megbocsájtani a kollektív emlékezet.

Köztudott, hogy magyar identitásunk szimbóluma az anyanyelv. Egy országnak, egy népnek a lelke a nyelv, melynek segítségével értik meg egymást az emberek, őrzik szokásaikat. Éppen ezért a hódítók első dolga a nép nyelvének megtiltása, mert nagyon jól tudják, hogy az a nép, amelynek elveszik a nyelvét és a múltját, lassú, de biztos pusztulásra van ítélve. Az oktatás nyelvének megválasztásával tehát az első pillanattól eldöntjük, hogy meg akarjuk-e őrizni gyermekeink magyar identitását, vagy eleve lemondunk róla azzal, hogy román tannyelvű iskolába adjuk. Trianon után egész Erdélyben alárendeltté vált, kisebbségbe került a magyar nyelv. A kommunista diktatúra idején állampolitikai rangra emelték az erőszakos asszimilációt, ami főleg a magyar nyelv oktatását célozta meg. Ez a tendencia sajnos a rendszerváltás után sem fejeződött be, a magyar nyelv továbbra is alárendelt jogi státusban van, másodrendűsége a mai napig érezteti hatását. A román nyelvi dominancia, a magyar nyelvű oktatás hiányosságai olyan negatív folyamatokat indítottak el a fiatalság körében, melyek a magyar nyelv térvészését idézték elő. Gyimesbükkön a magyar nyelvű oktatás 1962-ben történt megszüntetése után a román vidékről importált tanerők és helyi talpnyalóik gondoskodtak a szülők és gyermekek mindennapos megalázásáról, megfélemlítéséről. Így nemzedékek nőttek fel anélkül, hogy tudtak volna valamit hovatarozásukról, nemzetük történelméről. Ne csodálkozzunk hát azon, ha nincs, vagy bizonytalan a magyar identitástudatuk.

De lássuk, hogyan jutottunk idáig!

Gyimesbükk iskolái a XX. század folyamán sok megpróbáltatást kellett elviseljenek, mert mindig ki voltak szolgáltatva az éppen uralmon lévő államhatalom kénye-kedvének. Ennek függvényében az oktatás nyelve hol magyar volt, hol román. A szegény gyimesbükki csángók nem tudtak egyházi, tehát magyar iskolát fenntartani. A háború után, a kommunizmus kezdeti szakaszában a népi demokrácia jegyében újraindult a magyar nyelvű oktatás, melyet aztán fokozatosan leépítettek. Nekem még abban a szerencsében volt részem, hogy az 1950-es években magyar nyelven végezhettem el Gyimesbükkön a hét osztályt, de mire elvégeztem a főiskolát és hazatértem a szülőföldre, már minden gyimesbükki iskolában román nyelven folyt az oktatás.

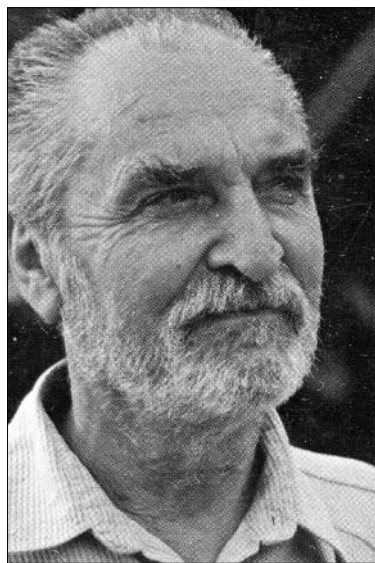
A gyimesbükki románosítási politikának a legelszántabb képviselője egy Tohäneanu nevezetű tanító volt, akit valahonnan a Regátból helyeztek ide. Itt nősült meg, elvette a görögkatolikus pap lányát. Jól emlékszem a pap nevére, Gergely Viktornak hívták, rendes ember volt, magyar kultúrán nőtt fel, könyvtárából, miután meghalt, sok könyvet vásároltam, többek között a *Révai nagy lexikona* huszonegy kötetét. Ez a Tohäneanu teljhatalmú ura, amolyan központi igazgatója volt a gyimesbükki iskoláknak. Ötven éven

át építette szívós kitartással, következetesen az itteni románokból a maga értelmiségi rétegét. 1963-ban aztán feltette művére a koronát: Gyimesbükkön minden iskolában megszűnt a magyar nyelvű oktatás.

Így zajlott életünk a forradalomnak nevezett 1989-es decemberi eseményekig. Hazudnék, ha azt állítanám, hogy nem változott semmi gyimesbükki életünkben. Változott. A decemberi események után visszaállítottuk a 35 évig szünetelő magyar nyelvű oktatást azokban az iskolákban, ahol erre igényt tartottak a szülők. Három iskolában sikerült ezt megtennünk: a gyimesi, a bükki és a buhai iskolában. A buhai I–IV. osztályos iskolában azonban addig fenyegette a szülőket a rendőrség és a Tohäneanu által kinevelt fiatal tanító gárda, akik között voltak magyarul beszélő, görögkatolikus szülőktől származó renegátok is, hogy rövid idejű magyar nyelvű oktatás után ismét áttértek a román nyelvű oktatásra. Maradt tehát két I–VIII. osztályos iskola, a gyimesi és a bükki, ahol a mai napig is magyar nyelven folyik a tanítás. Szerencse, hogy ezekben az iskolákban gyorsan cselekedtünk, mert, ha a Bákó megyei tanfelügyelőségre várunk, ma sem lenne itt magyar nyelvű oktatás. Akkor éreztem először, mit jelent egy összetartó közösség tagjának lenni, mennyi erőt, bátorságot ad az együvé tartozás tudata, akkor éreztem, hogy az emberek felnéznek rám és tőlem várják, hogy irányítsam a dolgok menetét.

1989. december 22-én szolgálatos voltam a néptanácsnál. Ott volt a propagandatitkár is. Bekapcsoltuk a televíziót és amikor láttam, hogy mik történnek, belőlem önkéntelenül kirobbant az öröm és azt mondtam, hogy ez már igen, ezt a tömeget már nem lehet legyőzni, mert nem parancsra tünnetnek, mint ahogy addig tapsoltak. A titkár kikapcsolta a tévét és rám ordított, hogy fogjam be a pofám, mert ezek huligánok. Ekkor megcsörrent a telefon. A milicista volt, mondta, hogy a tömeg megtámadta a milíciát. Gondoltam, hogy provokáció az egész, még löhetnek is. Amikor Ceauşescu elmenekült, kerestek az emberek, hogy nehogy kimenjek a nép közé, mert, ha jönnek a terroristák, először engem fognak lelőni Gyimesbükkben. Felmentem a milíciára, ahol már törtek-zúztak, kövekkel betörték az ablakokat. Odajöttek hozzám az emberek és azt mondták, hogy tanár úr, maga menjen haza, ez a mi dolgunk, mi akarunk leszámolni ezekkel a kommunista gazemberekkel, magának nem itt a helye, magára még szükségünk lesz. A milícia után a néptanácsot is feldúlták, ittasak is voltak, nem lehetett megállítani őket.

A régi vezetőkből egy sem maradhatott a faluban. A propagandatitkárt már említettem, engem is sokszor megalázott, magyarokat gyűlölő, görögkatolikusból ortodoxszá vedlett, eszköz-ember volt, aki fennen hirdette, hogy a gyimesi csángókat a Horthy-rendszer alatt magyarosították el. Uramisten, gondoltam magamban, hogy lehet egy népet négy év alatt elmagyarosítani. Ott vannak a Szeret menti csángómagyarok, ott nem volt Horthy-rendszer, őket vajon ki magyarosította el? A néptanácselnököt, aki egyben a község párttitkára is volt, a pártakadémia elvégzése után helyezték ide, hogy „rendet csináljon” a csángók között. Hogy az mit művelt itt! A szerződés kötés a mezőgazdasági termékekre csúfabb terror alatt zajlott, mint az ötvenes években.

Deáky András
(Bíró Gábor felvétele)

Az alelnök idevaló magyar ember volt, de a falu népe előtt lejáratta magát, mert az akkori kommunista diktatúra maximális kiszolgálója volt román feleségével együtt. Nem ismertek sem istent, sem embert. Rosszindulatú, erőszakos, nagyképű, dölyfös emberek voltak. Soha nem felejttem el, mikor orvos feleségemnek idézőt küldött, hogy jelentkezzen közmunkára csákánnyal és lapáttal a falu első, és azóta is egyetlen tömbházának építésénél. Nem csodálkozott hát senki, amikor a falubeliek bevették házában az ablakait. A felesége tanárnő volt, kolléganőm, ugyanabban az iskolában tanítottunk. Az igazság az, hogy jól képzett pedagógus volt, de gyűlölte a magyarokat. A későbbiekben ő töltötte meg az országot, a szélsőséges sajtót azzal, hogy mi, magyarok, elüldöztük a románokat az iskolából. Ez úgy történt, hogy amikor újraindítottuk a magyar nyelvű oktatást és minden tantárgyat magyarul tanultak a csángó gyermekek, többé már nem volt szükségünk román tanerőkre a román szakos tanár kivételével, ezért azt tanácsoltuk nekik, hogy menjenek haza. Hát ezt nem tudták szó nélkül lenyelni.

A „forradalom” után engem választottak meg a gyimesi iskola igazgatójának. Nem a Bákó megyei tanfelügyelőség nevezett ki, hanem a szülők és gyermekek képviselői, valamint a tantestület tagjai döntöttek így titkos szavazással. A bükki iskola igazgatója Nagy Magdolna lett, de ő nem bírta sokáig azt a hatalmas nyomást és ellenséges légkört, amely a központi iskolában

román kollégái és a bákói tanfelügyelők részéről nap mint nap ránehezedett, ezért lemondott. Helyét román igazgató vette át, akinek én is alárendeltje voltam, amit éreztettem is, de nem sokat törődtem vele. Együtt jártunk Bákóba az igazgatói gyűlésekre, ahol gyakran tűz alá vettek a tanfelügyelők, mondván, hogy erőszakos módon kényszerítettem a szülőket, hogy adják magyar iskolába gyermekeiket és majd meglátom, hogy agyon fog-

nak verni. Nagyokat hallgattam, mert úgysem tudtam volna meggyőzni őket igazunkról. Mindent megtettek, hogy gátolják a magyar tannyelvű iskolák tevékenységét. Évekig nehéz helyzetben voltunk, mert nem utaltak ki számunkra magyar nyelvű tankönyveket, megtiltották, hogy a magyarországi tankönyveket használjuk, nem neveztek ki szakképzett pedagógusokat, tanárokat, tanítókat a két magyar tannyelvű iskolába. Ezzel párhuzamosan pedig arról próbálták meggyőzni a magyar szülőket, hogy magyarul tanulni nem érdemes, hogy tönkreteszik gyermekeik jövőjét, ha nem román tannyelvű iskolába adják őket. Ez a propaganda, amint tudjuk, meg is tette a hatását, voltak, akik bedőltek neki.

1990. január 5-én megalakítottam a községi RMDSZ-szervezetet, melynek tíz éven keresztül elnöke voltam. Akkor még hittem abban, hogy szükségünk van egy magyar érdekeket képviselő és védő szervezetre – amit különben ma is hiszek –, de ahogy teltek az évek, egyre többen kezdtek kiábrándulni az RMDSZ csúcvezetéséből, mégpedig azért, mert megelégtették az apró lépések taktikáját, amely taktika nem igazán ért el látványos eredményeket az erdélyi magyarság számára. Így aztán mind többen távolodtak el a szervezettől, váltak közömbössé, mígnem egyszemélyes RMDSZ-szé deg-

*Trianon- emlékkő
a Deáky Panzió udvarán
(Orbán Ferenc felvétele)*

radálódtam. Tíz év után én is lemondtam minden tisztségemről és más utakat kerestem, hogy továbbra is szolgálhassam azt a közösséget, amelyben élek, az erdélyi és végső soron az egyetemes magyarságot.

De térjünk vissza a kezdetekhez. Programunkban első helyen szerepelt a magyar nyelvű oktatás újraindítása és a községnek Hargita megyéhez való visszacsatolása. Csíkszeredai ügyvédekkel együtt fogalmaztunk meg egy beadványt a Nemzeti Megmentési Fronthoz. A csíkszeredai megyei RMDSZ segítségével sikerült bejutnom Bukarestben Románia parlamentjébe, ahol Király Károlynak köszönhetően szót is kaptam. Nem számítottam erre, de amikor a mikrofon elé értem, ömleni kezdtek belőlem a szavak, és elmondtam, hogy miért kellene nekünk az egykori Csík vármegyéhez tartozni. Tapsot kaptam és ígéretet, hogy majd, ha sor kerül a megyehatár-kiigazításokra, figyelembe veszik kérésünket. Ennek már több évtizede, de azóta sem volt rá politikai akarat.

Néhány passzust idézek a beadványunkból: „A két világháború közötti kormányok elnemzetietlenítő és erőszakos asszimiláló politikája, de különösen az utóbbi negyven év kommunista diktatúrája ellenére a [gyimesbükki] lakosság nagy többsége – 70 százaléka – hű maradt a magyar nemzetiségéhez, magyar anyanyelvéhez, kultúrájához. Az eltelt négy évtized alatt kitiltották a magyar nyelv használatát az iskolákból, a közigazgatásból, a gazdasági egységekből, úgyszintén tilos volt hivatalos helyen – de még egymás között is – anyanyelvünkön megszólalnunk. 1950-ben a Gheorghiu-Dej vezette diktatúra kiszakította községünket az addigi közigazgatásból, Csík vármegyéből¹ és Bákóhoz csatolt. Ésszerű indokok erősítik visszacsatolási kérésünket, közülük is a legfontosabb a távolság községünk és néhány közeli város között: amíg Csíkszereda közúton 45, vasúton 48 km-re esik, addig Onesti 71, Bákó 147 km-re vasúton és 100 km-re közúton. Mivel a Bákó megyei közigazgatási és igazságszolgáltatási hatóságok nem ismerik anyanyelvünket, ez hátrányos helyzetet teremt a kihágások, bűnügyek jogorvoslásában és legtöbbször az igazság elferdítéséhez vezet. A hagyatéki tárgyalások, közösség megszűntetések és egyéb birtokjogi polgári perek perrendtartása megköveteli, hogy a köziratok beszerzését Csíkszeredában ejtsük meg, amelyeket aztán Onesti-ben és Bákóban kell bemutatnunk. Nyelvhasználati nehézségek miatt már negyven éve Hargita, Maros, Kovászna megyei egészségügyi szervekhez kell forduljunk betegség esetén stb. stb.”

Ilyen és ehhez hasonló beadványt, könyörgő levelet annyit írtunk már, hogy be lehetne borítani velük a Siratófalat. Választ azonban egyszer sem kaptunk. A vak is látja, hogy mi folyik ellenünk, magyarok ellen. Önrendelkezésről, autonómiáról álmodozunk, miközben a megyehatárt sem akarják visszaállítani oda, ahol valamikor a történelmi magyar határ volt, mert öröknek akarják feltüntetni a jelenlegi állapotokat, örökérvényűnek akarják tudni hatalmi helyzetüket. A rendszerváltás utáni eufóriában azt hittük naivul, hogy ezután testvérekként fogunk élni a többségi nemzet tagjaival, együtt sírtunk velük, szeretni akartuk őket, békében, barátságban, egyenlő jogokat élvezve, jó egyetértésben akartunk élni, de hamar rá kellett jönnünk, hogy itt nem csak Ceaușescuval volt a baj, hanem úgy általában a román nép történelemszemléletével.

Oda jutottunk, hogy állandó feszültségben élünk, személyi biztonságnak sincs garancia, bármikor agyonverhetnek az ősi román földet védő „hazaí”-ak, csak azért, mert szabadon akarjuk használni anyanyelvünket, mert nem mondunk le magyar nyelvű iskoláinkról, a magyar nemzethez való tartozásunk jogáról, mert nem akarunk a szülőföldünkön továbbra is megalázottak lenni nemzeti és emberi méltóságunkban.

Deáky András

1 Valójában a névlegesen Autonóm Maros–Magyar Tartományból.